

ИСТОРИЯ НА КНИГАТА
BOOK HISTORY

ХУМАНИСТИЧНАТА БИБЛИОТЕКА В СЕЛЕСТА

Стоянка Кендерова

Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“
<https://doi.org/10.70300/6SyYRYTGBfZ3vEhDtOT5gd>

Резюме: Статията се концентрира върху историята и фонда на Хуманистичната библиотека в елзаския град Селеста. Библиотеката е основана през 1452 г. като резултат от обединението на две библиотеки – тази на Латинското училище в града и личната библиотека (около 670 тома) на големия хуманист Беатус Ренанус (1485–1547), възпитаник на това училище и на Парижкия университет. Фондът на Хуманистичната библиотека позволява да се възстанови еволюцията на книгата от VII до XV век, да се проследят развитието на писмото в Средновековието в Елзас, преходът от пергамент към хартия, използваните по онова време езици, както и орнаментиката на ръкописната книга.

Ключови думи: град Селеста; Хуманистична библиотека; Латинско училище; Беатус Ренанус; инкунабули

Възобновяването на личните, академичните и обществените библиотеки през Късното средновековие в Европа е ясен белег за развитието на ренесансовата култура в Западна Европа. Даренията на местни интелектуалци превръщат институциите на паметта в своеобразно огледало на културните промени в региона. Настоящото изследване разглежда тази многопластовост и проследява как тя допринася за разбирането на книжовните процеси в Елзас от Средновековието към ранномодерната епоха. Динамиката на обособяване на колекции от книги е ясно проследима в историческото развитие на град Селеста (Sélestat) – неголям град (около 20 хиляди жители), разположен в долината на р. Рейн в централната част на Елзас. Градът се прославя с Хуманистичната си библиотека, разположена в старинната му част, близо до готическата катедрала „Св. Георги“ (XIII–XV век). Основана през 1452 г. като резултат от обединението на две библиотеки – тази на Латинското училище в Селеста и личната библиотека на големия хуманист Беатус Ренанус (1485–1547), тя е истинско свидетелство за периода, когато градът е бил център на просветна и културна дейност в Елзас. Същевременно, Хуманистичната библиотека е една от най-старите обществени библиотеки във Франция.

Фиг. 1. Беатус Ренанус.
Гравюра на Жан-Жак
Хайд от XVII век
(Adam 2001)

През периода 1441–1477 г. начело на Латинското училище е Луи Дрингенберг (Ludwig Dringenberg, роден между 1410 и 1415 г., починал през 1477 г.), преподавател с голям талант, който въвежда педагогическите методи на рейнския хуманизъм. Той обръща особено внимание на нормите на граматиката, с което възпитава у учениците си вкус към правилния начин на изразяване. В желанието си не само да създаде от тях истински литератори, но и да ги изгради като добри хора, Дрингенберг се старее да им даде качествено религиозно обучение, което заема широко място в училищната програма. Едновременно с това той насочва интереса им и към изучаване на историята и миналото на родния край.

По негово време, както и по-късно, в годините на неговите последователи, броят на учениците непрекъснато расте и след 1515 г. приближава 1000. Почти цялото първо поколение на елзаските хуманисти се формира тук (Adam 2001).

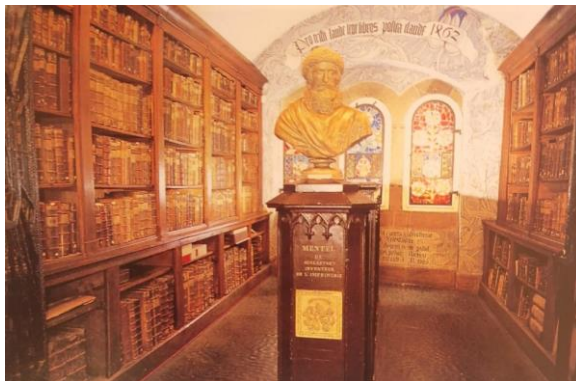
Латинското училище обаче чувства остра нужда от библиотека. Да бъде снабдено с книги, е доста трудна задача в епоха, когато ръкописите са рядкост, а инкунабулите струват много скъпо. Библиотеката на училището се създава постепенно и главно чрез дарения. През 1452 г. свещеникът Жан дьо Вестхус (Jean de Westhuss) предоставя своята сбирка от ръкописи, около 20 обемисти тома. Неговият пример е последван от други членове на клира, учители и бивши ученици. Между тях е и Мартин Ергерсхайм (Martin Egersheim, 1460–1534), свещеник на Селеста от 1503 до 1518 г., който дарява богатата си лична библиотека от над 100 тома.

Втората съставна част на Хуманистичната библиотека в Селеста е библиотеката на Беатус Ренанус (Beatus Rhenanus, 1485–1547), известен учен и близък приятел на Еразъм Ротердамски (фиг. 1). През целия си живот той се старее да създаде своя сбирка от книги, която в ученическите му години в Латинското училище наброява около 60 съчинения, а по време на четиригодишното обучение във Факултета по философия и теология в Университета в Париж (1503–1507) се увеличава значително. Обстоятелството, че не изпитва финансови затруднения, му позволява да купува всякакви книги, от които се нуждае за историческите и литературните си изследвания; бивши преподаватели му изпращат също свои трудове. Няколко дни преди да почине, Беатус Ренанус дарява на родния си град своята библиотека от около 670 тома, която е една от най-богатите и най-

стойностните в областта. Чрез нейното съдържание може не само да се проследи интелектуалното развитие на един от най-известните хуманисти на Елзас, но и да се реконструират литературните и религиозните интереси и занимания по време на една голяма епоха от историята на региона (Adam 2001).

Фиг. 2. Фасадата на Хуманистичната библиотека в Селеста

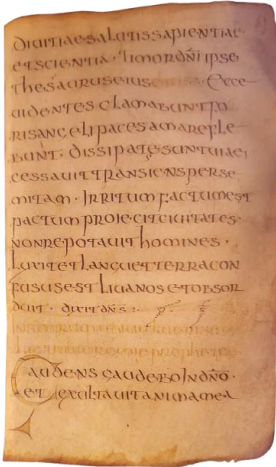
Фиг. 3. Залата, посветена на Беатус Ренанус (Adam 2001)

Обединени, двете библиотеки през 1889 г. са разположени на първия етаж на Халите за зърнени култури (Halle-aux-Blés), сграда, построена между 1839 и 1842 г. (фиг. 2) В средата на просторния хол и под формата на буквата „П“ са поставени витрините на постоянната изложба (фиг. 3). Те са покрити непрекъснато с червено кадифе, независимо че светлината, която навлиза от високо разположените прозорци, е доста слаба. Всеки посетител отмества покривката, разглежда изложените образци, след което грижливо я връща в предишното ѝ положение (Meyer 1991).

Експонатите в постоянната изложба, както и фондът на Хуманистичната библиотека като цяло, са интересни от няколко аспекта. На първо място, те позволяват да се възстанови еволюцията на книгата от VII до XV век. Част от ръкописите проследяват развитието на писмото в Средновековието (унциално от VII век, дребно каролингско от VIII–XII век и готическо от XIII–XV век); прехода от пергамент към хартия; различните езици, използвани по онова време (латински, гръцки и немски), и орнаментиката на ръкописната книга (миниатюри и украсени инициали). Специално внимание заслужава и най-старият ръкопис в Елзас – литургичният сборник *Lectionnaire mérovingien*, написан около 630 г. върху пергамент на унциално писмо (фиг. 4). Той съдържа текстове, извлечени от Стария Завет, Делата на Апостолите и апокрифа „Хроника на свети Йероним“.

Именно при управлението на меровингските крале (451–751) се появяват и първите манастири, някои от които в градовете Париж, Арас, Лимож, Поатие, Соасон, но и много други – в изолирани райони, предимно

в северната част на днешна Франция. По-голямата част от тях са основани между 630 и 660 г. Тези манастири, заедно с катедралните училища, се превръщат в главни центрове на книгопродукция в страната до откриването на университетите през XIII век, а техните скриптории са сред най-значимите в средновековна Европа (Jiru 2021, 299).

Фиг. 4. *Lectioinaire mérovingien*, унциално писмо (Adam, 2001)

Сред уникалните ръкописи от XI век следва да бъде отбелязана и „Книга за чудесата на света Вяра“ (*Liber Miraculorum Sanctæ Fidis*), ръкопис върху пергамент от края на XI век на дребно каролингско писмо; „Книга на молитвите“ (*Liber Precum*) от XII век, изписана също върху пергамент и на дребно каролингско писмо и съдържаща миниатюри, между които „Пристигането на светите жени пред празния гроб и съобщението на ангела за възкресението на Христос“ и „Известие за овчарите“ (Naas, Meyer 2004).

Друга група книги представят историята на книгопечатането в Елзас (средата на XV – началото на XVI век), като много от тях са богато украсени с илюминации или дървени гравюри. Част от инкунабулите са издадени от първите елзаски печатари, между които и Жан Мантел, роден в Селеста около 1410 г. (Naas, Meyer 2004).

Една част от фонда представя развитието на картографията през XVI век. Забележителна е печатната книга от XVI век *Cosmographiæ Introductio*, издадена през 1507 г., в която фигурира първото споменаване на американския континент под наименованието Америка. Благодарение на преоткриването на труда на александрийския географ от III век Клавдий Птолемей географията навлиза в нов етап. В този смисъл забележително е второто издание на „Географията“ на Птолемей, отпечатана от Жан Шот от Страсбург през 1520 г., което съдържа доста карти, представящи резултатите от Великите географски открития (фиг. 5).

Между най-ценните и стойностни книги са и тези, които произхождат от библиотеката на Беатус Ренанус. Тук е *Libri Logicorum* на Аристотел, отпечатана в Париж през 1503 г. и съдържаща негови ръкописни бележки от студентските му години; „Теология“ на Йоан Дамаскин (675–749), отпечатана върху пергамент в Париж през 1507 г.; „Кирилска лексика“, ръкопис върху пергамент от X век, подарен му от неговия преподавател по гръцки език Жан Кюно (фиг. 6).

Фиг. 5. Карта на света от „Географията“ на Птолемей. Издание от 1520 г. на Жан Шот в Страсбург (Naas, Meyer 2004)

Фиг. 6. Ръкопис „Кирилска лексика“ от XII век (Adam, 2001)

Запазената до днес ученическа тетрадка на Ренанус от 1498 и 1499 г., когато той е на 13 и 14 години, позволява да се добие представа за обучението на учениците, които посещават Латинското училище. През 1498 г. те четат книги на Овидий, а следващата година е посветена на Вергилий. От друга страна, някои бележки по тетрадката загатват за бъдещия книжовник.

Днес Хуманистичната библиотека съхранява около 450 ръкописни книги, 550 инкунабули и над 2000 книги, издадени през XVI век. Този забележителен фонд, свидетелство на една отминала епоха, оставила своите следи до днес, е под закрилата на ЮНЕСКО. Той е ясен маркер за ролята на книгата в европейския преход между Средновековие и Ново време, в който книжността играе водеща роля.

ЛИТЕРАТУРА

ЖИРУ, В., 2021. История на книгата във Франция. В: ДАСКАЛОВА, К. *История на книгата в западната и източната традиция*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 298–326. ISBN 978-954-07-5109-2.

REFERENCES

ADAM, P., 2001. *L'Humanisme à Sélestat. L'Ecole, les Humanistes, la Bibliothèque*. 6e éd. Roma: Arti Grafiche. ISBN 2-9508256-2-1.

JIRU, V., 2021. *Istoriya na knigata vav Frantsiya*. V: DASKALOVA, K. *Istoriya na knigata v zapadnata i iztochnata traditsiya*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 298–326. ISBN 978-954-07-5109-2.

MEYER, H., 1991. *La Bibliothèque humaniste de Sélestat: Alsace, France*. Ingersheim, 16 p.

NAAS, L.; MEYER, H., 2004. *Récits de voyages et cartes anciennes du 16e au 19e siècle. Catalogue de l'Exposition à la Bibliothèque Humaniste de Sélestat*. Sélestat: Les Amis de la Bibliothèque Humaniste de Sélestat. ISBN 2-9508256-3-X.

HUMANISTIC LIBRARY IN THE TOWN OF SELESTAT

Abstract: *The article focuses on the history and the fund of the Humanistic Library in the Alsatian town of Sélestat. The library was founded in 1452 as a result of the merger of two libraries – that of the Latin School in the town and the personal library (about 670 volumes) of the great humanist Beatus Rhenanus (1485–1547), graduate of this school and the University of Paris. The Humanistic Library's collection allows us to reconstruct the evolution of the book from the 7th to the 15th century, to trace the development of the writing in the Middle Ages in Alsace, the transition from parchment to paper, the languages used at the time, as well the ornamentation of the manuscript book.*

Keywords: *Town of Sélestat; Humaniste Library; Latin School; Beatus Rhenanus; incunabula*

Prof. Stoyanka Kenderova, PhD

“St. st. Cyrill and Methodius” National Library

88 Vasil Levski Blvd.

1037 Sofia, Bulgaria

Web of Science Resercher: NKP-0062-2025

E-mail: kenderovastoyanka@yahoo.fr